

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

LİSANS EĞİTİMİNDE ART NOUVEAU ve ANTONI GAUDI MİMARİSİNDEN ESİNLENİLEN KUMAŞ/GİYSİ TASARIMI YAKLAŞIMI

Sema YALÇIN

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Okan
Üniversitesi, Sanat, Tasarım ve
Mimarlık Fakültesi, Tekstil ve
Moda Tasarımı Bölümü,
semasavciyalcin@gmail.com

0000-0002-5865-3229

Fatma Yelda GEZİCİOĞLU

Doç. Dr., Tarsus Üniversitesi
Meslek Yüksekokulu, Tekstil
Teknolojisi Programı,

yeldagezicioglu@yahoo.com

0000-0003-0579-2855

Fehime Yesim GÜRANİ

Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık
Bölümü,

ygurani@cu.edu.tr

0000-0002-5698-5289

Atıf / Citation: Yalçın, S., Gezicioğlu F. Y. & Gürani, F. Y. (2022). Lisans eğitiminde art nouveau ve antoni gaudi mimarisinden esinlenen kumaş/giysi tasarımı yaklaşımı. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, (INIJOS), 11(2), 546-564.

<https://doi.org/10.54282/inijoss.1127786>

Öz

İşlev ve estetiğin ortak paydada buluştuğu mimari, ait olduğu dönemin sanat akımından etkilenerek hayat bulur. Kökleri Arts and Craft'a dayandığı söylenebilen Art Nouveau sanat akımı, 19. yy sonu ve 20. yy başlarında etkili olmuş, sadece mimari alanda değil aynı zamanda tekstil (kumaş/giysi tasarımı) alanına da yansımaları görülmüştür. Modern Style, Yellow Book Style, Fin de Siècle Style, Jugendstil, Secession Stil adları ile farklı coğrafyalarda farklı adlandırılrsa da sanata yeni bir pencereden bakış sağlayan bu akım ilk zamanlarda daha çok mimari alanda kendini göstermiştir. Plastik bir değer taşıyan mimari kabukta dekoratif bezemelerle birlikte kumaş ve giysi tasarımında kendini gösteren floral çizgiler, dalgalı formlar doğadan etkilenildiğinin göstergesidir. Bir döneme adını veren Art Nouveau sanat akımı günümüzde halen her alandan tasarımcıları etkilemekte ve yarattıkları eserlerinde bu akımın güncelliğini yitirmediği anlaşılmaktadır. Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü lisans öğrencilerinin tasarımlarında ana fikir olarak benimsedikleri Art Nouveau sanat akımının etkin olduğu ve akımın öncülerinden Antoni Gaudi'nin mimari eserlerinden esinlenerek tasarladıkları kumaş (dokuma/baskı) ve giysi tasarım örneklerine yer veren bu çalışma; mimari ve tekstil alanları etkileşimini irdelemektedir. Nitel ve uygulama tabanlı a/r/topografi araştırma yöntemlerinin kullanıldığı bu çalışmada materyal olarak öğrenci tasarımlarına yer verilmiştir. Çalışmada amaç; lisans öğrencilerinin mimariden faydalanarak yaptıkları tasarımları nasıl yansıttıklarını incelemek ve bu tasarımlarda mimarinin hangi yapı özelliklerini kullanıp çalışmalarına yön verdiklerini irdelemektir. İrdeleme sonucunda mimari ve tekstil etkileşimi biçim, form, desen, renk, doku başlıklarında değerlendirilmektedir. Çalışmanın sonunda, öğrenci tasarımları yukarıda belirtilen ölçütlerle birlikte tablo halinde sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Art Nouveau, Antoni Gaudi, Mimari, Kumaş tasarımı, Giysi tasarımı

FABRIC/CLOTHING DESIGN APPROACH IN UNDERGRADUATE EDUCATION INSPIRED BY ART NOUVEAU AND ANTONI GAUDI ARCHITECTURE

Abstract

Architecture, where function and aesthetics meet the common denominator, comes to life inspired by the art movement of the period to which it belongs. Art Nouveau art movement, which can be said to have its roots in Arts and Craft, was effective in the late 19th and early 20th century and had reflections not only in the architectural field but also in textile (fabric/clothing design) field. Although it is named differently in different geographies with the names Modern Style, Yellow Book Style, Fin de Siècle Style, Jugendstil, Secession Style, this movement, providing a new perspective on art, showed itself mostly in the field of architecture in the early days. The floral lines and wavy forms that manifest themselves in the design of fabrics and clothing in the architectural shell that has a plastic value are indicative of being influenced by nature. The Art Nouveau art movement, which gave its name to an era, still affects designers from all fields today. This study, which includes fabric (weaving/printing) and clothing design examples designed by Textile and Fashion Design undergraduate students inspired by the architectural works of Antoni Gaudi, one of the pioneers of the Art Nouveau art movement, examines the interaction of architecture and textile. In this study, which qualitative and application-based a/r/tography research methods were used, student designs were included as material. The aim of this study is to examine how undergraduate students reflect the designs they make by using architecture and to examine which structural features of architecture they use in these designs and guide their studies. As a result of the study, architectural and textile interaction is evaluated in the shape, form, pattern, color, texture titles. At the end of the study, student designs are presented in a table with the criteria mentioned above.

Key Words: Art Nouveau, Antoni Gaudi, Architecture, Fabric design, Clothing design

GİRİŞ

Sanat ve mimari var oldukları günden bu yana iç içe yaşamış olgulardır. Mimaride sanat ve sanatta mimari birbirlerini etkilemekle kalmayıp içinde buldukları dönemin sosyal, siyasal yaşamını belirlemektedir. Her dönemde yeni düşünceler sosyal ve siyasal değişimi beraberinde getirmekte, bunun sanata ve mimariye yansımaları yeni akımları doğurmaktadır. Her yeni akım kendinden önceki akıma bir tepki olarak ortaya çıkmasının yanında aynı zamanda her yeni akım kendinden önceki var olan akım sayesinde doğmuştur. Kronolojik olarak sanat akımlarının öncülleri olan sanatçılar sadece kendi dönemlerinde değil sonraki dönemlerde de tasarımcıya esin kaynağı olmuşlardır. Ortaya çıkan yeni üründe esinlenen sanat akımı ve sanatçının izi görülmekte ve sanatçı ölümsüzleşmektedir. Günümüz tekstil ve moda tasarım eğitiminde genç tasarımcılara esin kaynağı olan Antonie Gaudi'nin tasarladığı binalar ve onlardan esinlenerek tasarlanan dokuma, baskı ve giysi tasarımları bu çalışmanın odağını oluşturmaktadır. Çalışmada materyal olarak öğrenci çalışmalarından oluşan giysi, kumaş (dokuma ve baskı) tasarımları seçilmiştir.

Antoni Gaudi, döneminin etkin mimarı, sanat akımının öncülerindedir. O'nun karakteristik tasarımcı kimliği ve eserlerindeki özgün detaylar, o dönemdeki diğer sanatçılardan sıyrılarak farkedilir olmasını kolaylaştırmaktadır. Gaudi'nin sıradışı tasarımları bugün bile tasarım öğrencilerini etkileyerek güncelliğini korumaktadır. O'nun mimari/sanatçı yönü öğrenciler üzerinde öğretici bir rol oynamaktadır. Gaudi günümüz tasarım öğrencilerine ilham kaynağı olması sebebiyle bu araştırmaya konu olmuştur.

Nitel araştırma yöntemlerinden veri toplamak için yazılı dokümanların incelenmesi, öğrenci çalışmalarının toplanması, dersin yöneticileri ile yapılan görüşmeler ve tasarımların analiz edilmesi ışığında, araştırmada uygulama tabanlı a/r/tografi yöntemi kullanılmıştır. A/r/tografi; sanatçıların

ve sanat eğitimcilerinin sanat ve bilim arasında kurdukları bir yol olarak ifade edilmektedir. Sanat yolu ile araştırmanın, öğrenmenin ve yansıtmanın bilimsel, eleştirel, yaratıcı, yeni öğrenmelere zemin hazırlayıcı ve çok disiplinli olanaklar sunduğu belirtilmektedir (San ve Bedir Erişti 2021, s.3).

Öğrenci çalışmaları; Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul Okan Üniversitesi ve Mersin Üniversitesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümlerinde baskı, dokuma ve giysi tasarımı (Moda Trendleri Öykü Stüdyosu) dersleri kapsamında seçilmiştir. Çalışmanın sonunda, öğrenci tasarımları biçim, form, desen, renk, doku başlıklarında değerlendirilerek Art Nouveau etkisinde Gaudi mimari anlayışının tekstil tasarımına yansıtılma şekilleri tablo halinde sunulmuştur.

1. Art Nouveau Sanat Akımı

Art Nouveau 19. yy sonlarında ve 20. yy başlarında Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da resim ve heykeli de etkileyen daha çok mimari ve dekoratif sanat üslubudur. Akımın eserleri, asimetrik ve akışkan formlarla nitelendirilmektedir (Melick ve Fortenberry, 2015). 19. yy sonlarında sanayileşmeye karşı zanaatçılığı savunan ve seri üretime karşı ise el sanatlarını odağına alan Art Nouveau akımı; sanatı ve sanatçıyı destekleyen bir anlayışı benimsemiştir. Doğadan esinlenen eserlerde bitkisel öğeler (dallar, sarmaşıklar, çiçekler vb.), gösterişli hayvanlar (renkli böcekler ve tavuskuşu vb.) ve kadın vücudu gibi formlar öne çıkmaktadır.

Art Nouveau'nun mimarlık alanında belki de en tanınmış örneği Brüksel'de kıvrımlı çizgilerle soyutlanmış doğal formların üç boyuta aktarıldığı Victor Horta (1861-1947) imzalı "Tassel Evi"dir (Melick ve Fortenberry, 2015) (Şekil 1). Yapıtlarında farklı bir etkiyi gösteren Horta'nın simetriye önem vermemeyi ve Doğu sanatına özgü eğik çizgilerin kıvrım kıvrım dönüşünden haz almayı Japonya'dan öğrendiği ifade edilir (Gombrich, 1986,). Bununla birlikte iç mimari ölçekte mobilyalarda, merdiven korkuluklarında, taşıyıcı sistemde, duvar-tavan ve zeminde süsleme ögesi olarak sıklıkla kendini göstermektedir. Mekân içerisinde yapı ile bütünleşen kıvrımlı hatlar yapının ayrılmaz bir parçası haline dönüşmekte ve tasarımdaki bütünlüğü desteklemektedir. Kimi zaman kolonun tavan ile birleştiği noktada bitkisel bir figür olarak sarmaşık taşıyıcı ile tavan arasında bir bağ oluşturmakta (Şekil 2), kimi zaman bir mobilyanın döşemesinde bitkisel motiflerle doğanın özgünlüğünü çağrıştırmaktadır. Akım sadece mimarlık sanatı ile var olmamış, aynı zamanda vitraylarda, lamba, vazo, kolye gibi farklı ürünlerde de varlığını göstermiştir (Şekil 3). Cam malzemede Art Nouveau'nun çokça örneğinin bulunması; camın şeffaf ve kolay şekil verilebilirlik özelliği sayesinde doğadan esinlenen desenlerin cam gibi plastik değeri yüksek bir malzeme olmasından kaynaklıdır. Böylece şeffaf ve nötr bir yüzeyde desen ve biçim için uygun bir zemin oluşmaktadır. Ayrıca dönemin içinde bulunduğu koşullarda zanaatçılığı da ön plana çıkararak desteklemekte ve seri üretime karşı bir tavır olarak kabul edilebilmektedir. Bitki motifleri ve kadın figürüne sıklıkla yer verildiği bu akımın en başarılı tasarımcılarından Emile Gallé, Daum Kardeşler, René Lalique ve Tiffany mücevher firması cam obje ve mobilya tasarımında adını duyurmuşlardır (Şekil 4,5).

Şekil.1 Victor Horta, Tassel Evi, Merdiven, Rue de Turin 12, 1893 (Gombrich, E.H. 1986, s.424)

Şekil. 2 Demir Taşıyıcı Detayı. (Comberg, 2018)

Şekil. 3 Emile Gallé Tasarımı Abajur. (Tandem Gallery, 2022)

Cam sanatı ve mobilya tasarımında adını duyuran Fransız tasarımcı Emile Gallé'nin botanik ile bizzat ilgilenmiş ve bahçesinde özel bitki türleri yetiştirmiş olması (Baytar, 2019, s.460), bitki desenlerini tasarımlarında ne kadar ustaca kullandığının bir yanıtıdır. Galle'nin "güzellik gerçekte, gerçek ise doğadadır" sözü doğanın sanat ve tasarıma yansımalarının bir ifadesidir.

Şekil. 4 Emile Gallé Tarafından Tasarlanan Müzik Kabini. (Weheartit, 2018)

Şekil. 5 Rene Lalique Tasarımı Mücevher. (Anderson, 2015)

Graham-Dixon ve Andrew'un yaptığı çalışmada Art Nouveau akımında bitki formlarının soyutlanarak, akıcı ve organik biçimleri ile dikkat çektiğini vurgulamaktadır (Graham-Dixon 2010, s.382). Çiçekler ve sarmaşıklar ile süslemeciliğe doğru giden dekoratif bir akım olduğunu söylemek mümkündür.

İlona Baytar'ın çalışmasında, bu akımın kompozisyonlarında bitkiler ve hayvanlar bir arada kullanılırken doğaya öykünme söz konusudur (İrez, 2001). Doğada yer alan figürlerin mekân içinde ve objelerde kullanılması insanın kendini doğanın içinde görme isteği, özlemi ve hayranlığını çağrıştırmaktadır.

Antoni Placid Guillem Gaudi Cornet, bu akımın temsilcisi ve mimarı olarak kabul edilmektedir. "Sanatçı, günlük yaşantılarında insanların karşılaşabileceği olumsuzlukları sert ve köşeli yapılar ile bağdaştırmış ve mutsuzlukları bunlarla açıklamıştır. Bundan dolayı da eserlerinde Barok tarzı kullanmak yerine yumuşatılmış ve yuvarlaklaştırılmış köşeler sergilemiştir" (Gazan, 2018). Tıpkı Emile Galle gibi Gaudi de; "Yan bahçemdeki ağaç benim için bir ilhamdır" (Durusoy, 2021) diyerek eserlerini yaratırken doğadan esinlenmiş ve sanat ile tasarımı doğa bağlamında birleştirmiştir.

Tasarımlarında tarihselliğin ve yeniliğin bir arada olması gerektiğini savunan Art Nouveau akımı, modern tasarımın gelişmesinde önemli rol oynamış, soyut sanatın ortaya çıkışına zemin oluşturmuştur. Mimarideki yansıması ise binaların cephesinde süsleme olmanın ötesinde mimarinin bir parçası olarak görev alması şeklinde olmuştur. Yapı kabuğu plastik bir değer olarak görülmeye başlamıştır. Art Nouveau göstergeleri mimari yapı elemanları ile bütünleşerek binanın biçimi değişikliğe uğramıştır. Diğer sanat akımlarından farkı; eski ile yeni arasında bir bağ kurmaya çalışmasıdır. O güne kadar yapılanlardan farklı olan bu yaklaşım özgün tasarımlar doğurmuştur (Seyrek, 2020).

1.1. Antoni Gaudi Tasarım Yaklaşımı

Tam adı ile Antoni Plàcid Guillem Gaudi Cornet, yaygın bilinen adı ile Antoni Gaudi, 1852 yılında, İspanya'nın Katalonya bölgesindeki Tarragona'da doğmuştur. Çocukluğundan beri romatizma hastası olan Gaudi yaşatlarına kıyasla evde çokça vakit geçirmek zorunda kalmıştır. Onun bu dezavantajı evinin yakınlarındaki doğayı gözlemleme ve analiz etme becerisini geliştirerek büyüdüğünde tasarımlarına esin kaynağı olmasına neden olmuştur (Mimdap, 2007). Gaudi mimarinin alışlagelmiş geometrik formlarını doğanın içinden öğelerle bütünleştirerek binaları heykel gibi tasarlamıştır. Binaları işlevinin dışında sanatsal bir nesne olarak görmesi onu diğer mimarlardan fark edilir derecede ayırmaktadır.

“Gaudi mimariyi, ışığın, polikromiğin, sesin, mozaiklerin, çok renkli seramiklerin yani daha önce hiçbir mimarlıkta ya da daha sonra yapılan mimarlıkla hiçbir ilgisi olmayan ışığın kaynaştığı integral bir sanat olarak görüyordu. Doğayı her zaman yaratıcının bir eseri olarak görüyor ve çalışmalarında tekniği aşan bir spiritüelliği eserlerine katıyordu.” (Hanavdeloğulları, 2020)

Çocukluğunda bakırcılık yapan babasını gözlemlemesi sonucu; üzümün alkollerini damıtmak için yaptığı imbiclerin kıvrımlı ve bakır kazanların çarpık şekilleri Gaudi'nin tasarım felsefesinin temelini oluşturduğu söylenebilir (Şekil 6, 7, 8). O'nun bu deneyimi; boşluk ve mekân kavramları hakkındaki düşüncelerini geliştirmesine yardımcı olmuştur. Gaudi ayrıca Endülüs, Hint ve Mısır sanatlarını araştırarak birtakım eserlerine yansıtmıştır. Arap ve İspanyol mimarisi etkileşimi olarak tanımlanan Mudejar stilinden etkilenmiştir (Hanavdeloğulları, 2020).

Belirli geometrik şekillerden uzak üç boyutlu plastik değeri olan amorf biçimleri tercih etmiştir. Bu açıdan incelendiğinde Gaudi tasarımları, Art Nouveau'nun kıvrımlı çizgileri ile uyumlu bir yaklaşım sergilemektedir. Gaudi, kıvrımlı hatlar sayesinde, nerede başlayıp nerede bittiği okunamayan biçimlerin birbirine aktığı, birbirinden ayırtılamayan mimari biçimler tasarlamıştır. Bu bütünsel yaklaşım çağının çok ötesinde bir tasarım ve uygulama yetisinin ürünüdür. Tasarımlarını çizim yapmadan şantiye ortamında işçilerle tartışarak gerçekleştirmesi de böylesi bir “biçimler birlikteliği” nin tekliği, biricikliğin kanıtı olduğu söylenebilir.

Şekil. 6 İmbik Çeşitleri. (İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı, 2022)

Şekil. 7 Gaudi Tasarımında İmbik Formunun Soyut İfadesi. (Sever, 2020)

Şekil. 8 Park Güell Çatısında İmbik Formunu Andıran Baca (Mimdap, 2007)

Eserlerine genellikle Neo-Gotik ve Art Nouveau akımlarını yansıtan mimar, tüm eserlerinde doğadan esinlenmiştir. Ona göre doğada düz çizgi yoktur ve bu sebeple hiç bir eserinde düz çizgi kullanmamıştır. Eğer keskin hatlı çizgiler kullanacaksa bu tekdüzeliği bozmak için asimetriyi kullanmıştır (National Geographic, 2016). Genellikle coğrafi oluşumlardan, bitkilerden ve hayvanlardan ilham alan Gaudi, tasarımlarında dağ, yaprak, kuru dal, çiçek, meyve, bal peteği, iskelet ve kemiklerin formlarını kullanmıştır (Erkan Yazıcı, 2016).

Çalışmamıza konu olan öğrenci tasarımlarına Antoni Gaudi'nin eserlerinden Sagrada Familia Bazilikası, Casa Mila ve Casa Batllo binaları esin kaynağı olmuştur. İspanya'nın Barcelona kentinde bulunan Sagrada Familia Bazilikası'nın yapımına 1882'de Francesc de Paula Villar y Lozano

tarafından başlanılmıştır (Crippa, 2007). 1883 senesinde Antoni Gaudi tarafından devralınan yapı, mimari sanat eseri olarak tanımlanmakta ve yapının doğadan ilham alınarak tasarlandığı ifade edilmektedir (Faulí, 2006). Diğer örnek ise “Casa Milà” Barselona’nın en ikonik yapılarından bir tanesidir. Milà Evi anlamına gelen Casa Milà, Roser Segimon ve Pere Milà’nın kullanımı için 1912 yılında tasarlanmıştır (Şekil 9). La Pedreda olarak da bilinen yapı, Art Nouveau’nun İspanyol yorumu olan Modernista akımının Barselona’daki en önemli temsilcilerinden olarak kabul edilmektedir. Adeta yerden oyularak yükseltilmiş gibi duran Casa Milà’nın en önemli mimari özelliği organik ve akışkan bir forma sahip olmasıdır. Organik cephenin üstünde insan benzeri sürrealist heykeller bulunmaktadır. Yapının Gaudi’nin doğadaki organik formlar ve modellerden temellenen mimari dili, yıllarca süregelen dikdörtgen biçiminde mimarının sınırlarını ortadan kaldırmıştır. Dünya üzerinde pek çok mimar Gaudi’nin Casa Milà’da kullandığı biyomimikri yönteminden esinlenmiştir (Arkitektüel, 2017). Üçüncü örnek olan Casa Batllo şekilsiz oval pencereleri ve taş heykelleri ile muazzam bir mimari harikasıdır. Mimari açıdan incelendiğinde tasarımcının amacının düz çizgilerden kaçınmak olduğu açıkça görülmektedir. Simetrik olmayan ön cephenin büyük bir kısmı kırık seramiklerle kaplıdır. Çatı kısmı ise bir dinazor ya da dragona benzetilmeye çalışılmış kavisli şekildedir. Balkonlarında bulunan kemik görünümlü sütunlar ve üst katlardaki kafatası görünümlü parçalar Casa Batllo’ya “House of Bones” (Kemikler Evi) denmesinin nedenidir (Şekil 10). Gaudi binanın dış yüzü kadar iç yüzünde de düz çizgiler kullanmamış; ahşap kapıları, cam işlemeli pencereleri, renkli çinileri ve oyma şöminesi ile Casa Batllo’nun her detayını düşünmüştür (Mimdap, 2014).

Şekil 9. Organik ve akışkan bir forma sahip Casa Milà (F. Yelda Gezicioğlu arşivi,2022)

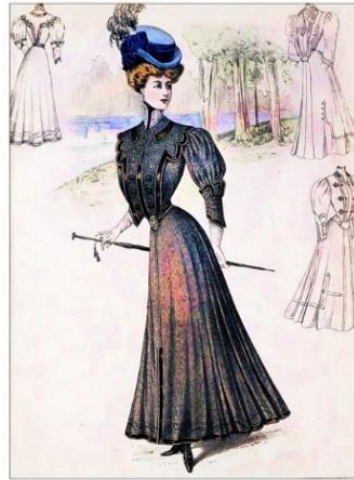

Şekil 10. Cephesinde kırık seramikleri ve kafatası biçimindeki balkonları ile Casa Battlo (F. Yelda Gezicioğlu arşivi, 2022)

2. Art Neauvou Dönemi Kumaş/Giysi Tarihi

“Art Neauvou mimari ağırlıklı bir sanat akımıdır (Güncü, 2017)”. Özellikle bitkisel süslemelerin ön planda olduğu, yumuşak, kıvrımlı çizgilerin yoğun olarak kullanıldığı ve süslemenin ön planda olduğu önemli çağdaş sanat akımlarından biridir (Güncü, 2017). Art Neauvou’da tasarımlar çiçek yaprakları yerine bitki saplarından esinlenerek oluşmuştur. Moda, sanatı taklit etmiştir (Fogg, 2014). Mimariden modaya, insanların yaşam stiline kadar tüm alanlarda etkisi hissedilen bu dönem, olağanüstü dönem olarak değerlendirilmiştir. Teknoloji ve endüstrideki gelişim, dünya ticaretinin artması, şehirleşme, sosyal hayatın hareketlenmesi, modayla eş anlamlı kabul edilen *haute-couture*’ün moda sahnesinde yer alması, yeni moda görüş ve hareketleri, moda basını, fuar, defile kavramları 1900’lü yıllarda modaya hızlı ivme kazandırmıştır.

1900-1909 yılları moda tarihinin başlangıcı olarak kabul edilmiş, 1900-1914 I.Dünya Savaşı’na kadar geçen tarihi süreç Güzel Çağ “*La Belle Epoque*” olarak adlandırılmıştır (Dereboy, 2012). “*La Belle Epoque*” döneminin karakteristik özelliği kadın silüetinin uzaması olmuş, elbiseler kavisli bir şekilde göğüs kafesinden kalçalara inerek vücuda oturmaya başlamış ve bu yüzden farklı iç giysilere ihtiyaç duyulmuştur (Fogg, 2014). 1900-1909’lu yıllarda dikiş makinasının icadından sonra seri üretimin artması, Londra, Viyana, Berlin gibi moda metropollerinde yeni dikiş, süsleme metot ve tekniklerini uygulayan atölyelerin kurulması moda dünyasında heyecanla karşılanmıştır (Dereboy, 2012). Bu dönem kadın bedeninde ortaya çıkan “S” silüeti, kalça çizgisi üzerinde ince bel, güvercingöğsü gibi öne doğru çıkıntılı olması için kumaşlarla beslenmiş göğüs ve arkada kabarık kalça formundan oluşmuştur (Kim, Mi-Young and Cho, Kyu-Hwa, 2003) (Şekil 11).

Şekil.11 Art Nouveau, Fashion Belle Epoque kışlık elbise. (Fischer, 2014)

Geçmiş yüzyıllara göre kadın silüetlerinde büyük değişim gözlenmiş; gündüz kapalı, geceleri derin dekolteli, “S” silüetli, ince bel korseli, balenli, yuvarlak hatlarını ortaya çıkaran kalça yastıklı *La Belle Epoque* kadını moda tarihi sayfalarında yer almıştır. Dantel, ipek tafta kumaşlardan tasarlanan, volan, fırfır, rafine işleme ve süslemeli ultra şık kostümleri; görkemli kuyruklu tafta, kadife, satenler, danteller, volanlar fırfırlar, nakışlarla tasarlanmış zarif kostümler kadınların gardıroplarında yer almıştır. Özel tasarım mücevher, şapka ve aksesuarları; ellerinden düşürmedikleri yelpazeleri ve bombeli topuzları ile kadın dönemin ekstra avangart karakteristik stilini yansıtmıştır (Dereboy, 2012) (Şekil 12). Geniş, alçak kenarlı, ipek çiçeklerle ya da kuş

tüyleriyle abartılı biçimde süslenmiş cennet kuşu ya da Mery Widow şapkalar kabarık topuzlara tutturulmuştur (Fogg, 2014) (Şekil 13). Nakışlarla süsleme sadece giysilerde değil aynı zamanda masa örtüsü gibi ev tekstillerinde de dikkat çekmektedir (Şekil 14).

Şekil.12 Nakışlı yelpaze. Lilian Archer tarafından Mrs. Drinkwater için tasarlandı, 1914. Art Deco, Art Nouveau Dönemi. (World4, 2015)

Şekil. 13 Art Nouveau Dönemi Mery Widow Şapka. (Fogg, 2014).

Şekil. 14 Nakışlı masa örtüsü, Ann Machbeth. Glasgow School of Art, c.1911. (World4, 2022)

1905 yılından sonra ince bel çizgisi göğüs altına çekilerek "S" formu hafifletilmiş, 1908

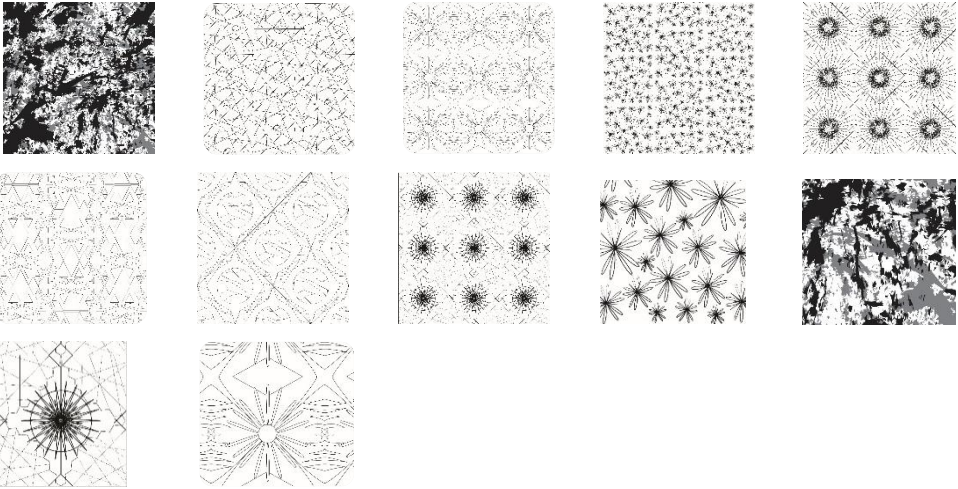

yıllarında kadın silüetleri daha ince, uzun, fit ve elegan görünüm sergilemeye başlamış; erkek silüetlerine yuvarlak vatkalı dar omuz çizgisi, ince uzun atletik vücut yapısı hâkim olmuştur (Dereboy, 2012).

3. Antoni Gaudi'nin Eserlerinden Esinlenen Öğrenci Çalışmaları

Çalışmamıza konu olan Art Nouveau sanat akımının öncülerinden Antoni Gaudi'nin mimari eserlerinden Sagrada Familia, Casa Mila ve Casa Batllo yapıları Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümlerinde lisans eğitimi gören öğrencilerin çalışmalarında ilham kaynağı olmuştur. Akımdan ve Gaudi'nin mimari yapılarından; biçim, form, desen, renk, doku olarak etkilenen öğrencilerin tasarımları, *Baskı, Giysi ve Dokuma Tasarımı* alanları ile üç alanda irdelenecektir.

Mersin Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarım Bölümü öğrencilerinden Müjgân Çakal, 2020/2021 Eğitim Öğretim yılında Baskı Tasarımı dersinde yapmış olduğu çalışmalarını, Art Nouveau sanatının zarif dekoratif süslemelerinden ve bitkisel motiflerin kıvrımlarından esinlenerek, bu akımın temsilcilerinden Antoni Gaudi'nin La Sagrada Familia Bazilikası/Kilisesindeki detaylar ile harmanlamıştır. Çalışmalarında özellikle yapının iç kısmındaki kapı, tavan ve pencerelerin detaylarından faydalanmıştır. Ayrıca Gaudi'nin eserlerinde kullandığı renkler ile birlikte, 2022 Yaz Trendleri için öngörülen renklere de esinlenerek, çalışmalarını ev tekstili alanında kullanılmak üzere tasarlamıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Baskı Tasarımı Öğrenci Çalışması

Esinlenen Görseller "La Sagrada Familia"	
Eskizler, Doku Çalışmaları	
Esinlenen Renkler "2022 Yaz Trend Renkleri"	

Tasarımlar	
Kullanım Alanı	Ev Tekstili
Öğrenci Adı	Müjgân ÇAKAL
Dersin Adı, Eğitim/Öğretim Dönemi	Baskı Tasarımı, 2020/2021
Ders Yürütücüsü	Öğr. Gör. Dr. Fatma Yelda Gezicioğlu

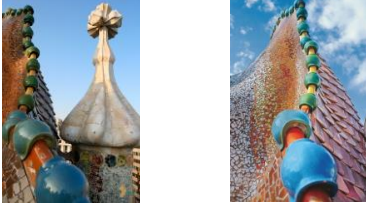

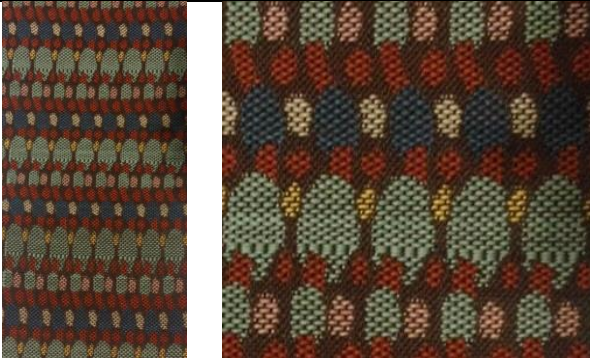
İkinci örnekte ise; İstanbul Okan Üniversitesi Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü öğrencilerinden Oktay Gürsoy 2020-2021 Eğitim Öğretim yılında Moda Trendleri Öykü Stüdyosu dersi kapsamında verilen projede tasarladığı giysilerde Gaudi'nin Casa Mila eserinden ilham almıştır. Art Neavou dönemi mimarı Gaudi'nin eserindeki organik, hiç bir keskin kenara sahip olmayan, dalgalı formlu mimari detayları Oktay Gürsoy'un esin kaynağı olmuştur. Casa Milâ'nın çatısı, bacası ve ön cephesindeki dalgalı ve organik formlarını tekstil ve moda alanına yansıtmak üzere öncelikle mimari eserin formundan esinlenerek kendi özgün dokularını tasarlamıştır. Oktay Gürsoy, giysi tasarımları için tasarladığı özgün dokumaları el tezgâhında dokuyarak ve temaya uygun renkte ve dokuda kumaşlarla farklı dikiş tekniklerini kullanarak oluşturmuştur. El tezgâhında dokuduğu ve kendi kumaşını oluşturduğu parçalarda, yapının dalgalı formlarını, dokuma örgülerinin kendi içinde oluşturduğu hacim etkileri ile vermek istemiştir. İpliklerin alttan ve üstten belirli düzenle geçişlerinin dalgalı etkiyi yaratması, özellikle Casa Mila'nın çatısı ve ön cephesindeki görseelliğini yakalama olanağı sunmuştur. Sonrasında, farklı tekniklerle oluşturduğu bu dokularla "casual" günlük giysi koleksiyonunu tasarlamıştır. Casa Mila'nın form, renk ve dokularından esinlenerek tasarlanan giysiler güncel ve rahat giyime uygundur (Tablo 2).

Tablo 2. Giysi Tasarımı Öğrenci Çalışması

Esinlenen Görseller "Casa Mila"	
Eskizler, Doku Çalışmaları	
Renkler	Mimari yapının kendi renklerinden esinlenilmiştir.
Tasarımlar	
Kullanım Alanı	"Casual" günlük giysi
Öğrenci Adı	Oktay Gürsoy
Dersin Adı, Eğitim/Öğretim Dönemi	Moda Trendleri Öykü Stüdyosu 4, 2020/2021
Ders Yürütücüsü	Dr. Öğr. Üyesi Sema YALÇIN

Diğer örnek ise Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Tekstil ve Moda Tasarım Bölümü öğrencilerinden Ayşe Katılmış'ın dokuma tasarımı dersinde yapmış olduğu tasarımıdır. Gaudi'nin tasarımlarının kendisi için her zaman bir ilham kaynağı olduğunu vurgulayan Ayşe Katılmış, Gaudi'yi eşi-benzeri olmayan, kendi yarattığı dünyayı bizlere yansıtan bir mimar olarak tanımlamaktadır. Yapılarındaki amorf formların, renk kullanım biçiminin ve farklı dokudaki yüzeylerin bir arada kullanımının, tasarımları için ilham kaynağı olduğunu ifade etmektedir (Tablo 3).

Tablo 3. Dokuma Tasarımı Öğrenci Çalışması

Esinlenen Görseller Casa Batllo	
Eskizler, Doku Çalışmaları	
Renkler	Yapının kendi renklerinden esinlenilmiştir.
Tasarımlar, detay	
Kullanım Alanı	Ev tekstili, döşemelik kumaş
Öğrenci Adı, Sınıfı	Ayşe Katılmış
Dersin Adı, Eğitim/Öğretim Dönemi	Dokuma Tasarımı II, 2015/2016
Ders Yürütücüsü	Prof. Dilek Alpan

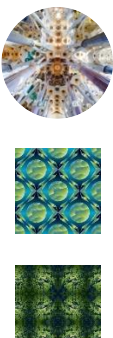
SONUÇ

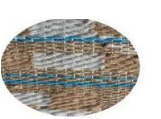

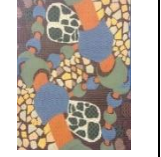

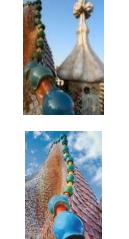

Mimarlık üç boyutlu eser üreten bir sanattır. Tekstil tasarım alanında da kumaşın giysiye dönüşmüş halinin üç boyutlu olması bakımından mimari ve tekstilin ortak noktada buluşması bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Tekstil tasarımı eğitiminde mimariden esinlenerek insan vücudunu saran giysilerin ve giysilerde kullanılan kumaşların (baskı, dokuma) tasarımındaki üç boyutluluk araştırmanın odağında yer almaktadır.

Mimari, yüzyıllar boyunca farklı disiplinleri etkilemiştir. Tekstil tasarım alanında da mimari yapıların biçim, form, desen, renk ve dokusu tasarımlarda esin kaynağı olmuştur. Çalışmaya konu olan Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü öğrencilerinin giysi ve kumaş (baskı, dokuma) tasarımı derslerinde yapılan çalışmalara, mimar Antoni Gaudi'nin eserleri ilham kaynağı olmuştur. Gaudi'nin üç farklı eseri ele alınarak tasarımı yapılan çalışmalarda; her öğrenci seçtiği yapının biçim, form, desen, renk ve/veya dokusundan esinlendiği gibi Art Nouveau sanat akımının özelliklerini de yorumlamışlardır. Aynı zamanda farklı bir bakış açısı ile gelecek dönemin renk trendleri Gaudi'nin eserlerinde kullanılan renkler ile harmanlanarak çalışmalara yansıtılmıştır.

Tablo 4'te öğrenci çalışmaları, mimari ve tekstil etkileşimi açısından biçim, form, desen, renk, doku başlıkları ile değerlendirilmiştir.

Tablo 4. Öğrenci Çalışmalarının Değerlendirilmesi

Ya pı Adı	De rs Adı	Yapı Görseli, Tasarımlar	Yapı Görseli, Tasarımlar	Yapı Görseli, Tasarımlar	Yapı Görseli, Tasarımlar	Biçim, Form, Desen, Renk, Doku
Sagrada Familia	Baskı Tasarımı					<p>Biçim/Form: Vitrayı oluşturan cam şekiller desendeki kıvrımlı ve yuvarlak hatlarla ifade edilmiştir.</p> <p>Desen: Yapının daha çok vitray desenleri tasarıma yön vermiştir. Bir birimin tekrarı ile oluşmuştur.</p> <p>Renk: Binanın vitraylarındaki renk oyunları 2022 yaz trend renkleri ile harmanlanmıştır.</p> <p>Doku: Vitraydaki desenlerin oluşturduğu ışık gölge efekti baskı tasarımında yüksek/alçak üç boyutlu yüzey etkisi ile doku hissiyatı yaratmaktadır.</p>

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Casa Mila</p>	<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Giysi Tasarımı /Moda Trendleri Öykü Stüdyosu</p>	 	 	 	 	<p>Biçim/Form: Mimari yapının cephesindeki dolu ve boş yüzeyler tekstilde açık ve koyu renkli kareler ile ifade edilmiştir.</p> <p>Renk: Cephedeki düzensiz kapalı ve açık alanlar kumaş yüzeyinde farklı renklerin açık ve koyu ritmi ile yorumlanmıştır.</p> <p>Doku: Amorf forma sahip ve farklı malzemelerden oluşan bina yüzeyi giysiyi oluşturan dokularda da farklı renkli malzemeler ve farklı teknikler ile oluşturulan kıvrımlı dokular ile giysi çeşitliliği ortaya çıkarılmıştır.</p>
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Casa Batllo</p>	<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Dokuma Tasarımı</p>	 	 	 	 	<p>Biçim/Form: Çatı örtüsündeki biçim ve form çeşitliliği dokuma tasarımlarında birim raporun küçüklü büyüklü tekrarı ile vurgulanmıştır.</p> <p>Renk: Çatıda kullanılan farklı yapı malzemeleri sıcak/soğuk, koyu/açık ve kontrast renkler kullanılarak dokumaya yansıtılmıştır.</p> <p>Doku: Mimari yapıdaki malzemelerin zengin çeşitliliği, dokuma tasarımın yüzeyinde farklı doku birlikteliği oluşturmuştur.</p> <p>Desen: Mimari yapıda doğanın bir yansıması olan kıvrımlı hatlar organik yapılardan yola çıkılarak oluşturulmuş ritmik tekrarların oluşturulduğu dokuma tasarımı.</p>

Art Nouveau tasarım tarihinde pek çok alanda etkisini göstermiştir. Üç yükseköğretim kurumundan lisans eğitimi düzeyinde öğrencilerin ders kapsamında gerçekleştirdikleri ödevler, tasarım tarihinin önemli kilometre taşı olan tasarımcılarının günümüz tasarımına dahi yön

verebileceğini göstermektedir. Bu çalışma Tekstil ve Moda Tasarımı öğrencilerinin dönem ödevi çalışmalarında sanat akımı ve öncülerinin eserlerinden esinlenilerek tasarım sürecine katkılarını ortaya koymaktadır. Dönem sonunda ulaşılan tasarım ürünleri günümüzün çağdaş tasarım anlayışı içinde halen varlığını sürdürebilecek kadar ilerici tasarım yaklaşımlarının yeni nesil tasarımcılara esin kaynağı olduğu gözlenmiştir.

Çalışma aynı zamanda bir sanat akımı ve/veya sanatçının eserlerinden ilham alınabileceği ve bunu nasıl tasarıma dönüştürebileceği konusunda örnek oluşturması açısından önem taşımaktadır. Bu uygulamanın farklı üniversitelerin tasarım bölümlerinde de uygulanıyor olması, pek çok akademisyenin de aynı fikirde olduğunu ve aynı tasarım öğretisi yönteminde birleştiklerinin bir kanıtıdır. Tasarım olgusu çok yönlü bir eylem olmasından dolayı farklı disiplinlerin birarada çalışmasını gerektirmektedir; farklı disiplinlerden besleniyor olması ve farklı disiplinlerin biraraya gelmesi ile çeşitlilik kazanmaktadır. Sanat akımları ve tasarım tarihine yön veren Gaudi gibi tasarımcılar gelecekte yapılacak tasarımlara referans olmasının yanı sıra tasarım eğitiminde yararlanılmak konusunda güncelliğini yitirmeden yol gösterici görevini sürdürecektir.

EXTENDED ABSTRACT

Architecture, where function and aesthetics meet the common denominator, comes to life inspired by the art movement of the period to which it belongs. Art Nouveau art movement, which can be said to have its roots in Arts and Craft, was effective in the late 19th and early 20th century. It had reflections not only in the architectural field but also in different products such as lamps, vases, pendants and textile (fabric/clothing design) field. Although it is named differently in different geographies with the names Modern Style, Yellow Book Style, Fin de Siècle Style, Jugendstil, Secession Style, this movement, providing a new perspective on art, showed itself mostly in the field of architecture in the early days. The floral lines and wavy forms that manifest themselves in the design of fabrics and clothing in the architectural shell that has a plastic value are indicative of being influenced by nature. The Art Nouveau movement, which advocates that historicity and innovation should come together in design, played an important role in the development of modern design and abstract art. Its reflection in architecture has been in the form of taking a part of the architecture beyond being an ornament on the facades of the buildings. Although the Art Nouveau manifests itself mostly in architecture, it also affected the clothing and accessories of the period in which it was active. Soft and curved lines found in nature determined the form of accessories such as clothes and hats. This period, whose influence was felt in all areas from architecture to fashion, to people's lifestyles, was evaluated as an extraordinary period. The development in technology and industry, the increase in world trade, urbanization, the mobilization of social life, the presence of haute-couture in the fashion scene, new fashion views and movements, fashion press, fairs, fashion show concepts gave fashion a rapid impetus in the 1900s. The Art Nouveau art movement, which gave its name to an era, still affects designers from all fields today.

The characteristic designer identity of Antoni Gaudi, one of the pioneers of the art movement and the active architect of the period, and the original details in her works make it easier to stand out from other artists of that period. Gaudi designs inspired by nature display a harmonious approach with the curved lines of Art Nouveau. Gaudi's extraordinary designs are still up to date, influencing design students even today. His architectural/artist aspect plays an instructive role on students. Gaudi has been the subject of this research as he is a source of inspiration for today's

design students with the architectural works of Sagrada Familia, Casa Mila and Casa Batllo.

Textile and Fashion Design undergraduate students inspired by the architectural works of Antoni Gaudi examines the interaction of architecture and textile. Architecture is an art that produces three-dimensional works. In the field of textile design, the meeting of architecture and textile at a common point reveals the importance of this study in terms of the three-dimensional appearance of the fabric and the three-dimensional nature of the fabric transformed into clothes.

In this study, which qualitative and application-based a/r/tography research methods were used, student designs included as material. The aim of this study is to examine how undergraduate students reflect the designs they make by using architecture and to examine which structural features of architecture they use in these designs and guide their studies. Influenced by Gaudi's three different architectural works in terms of shape, form, pattern, color and texture, the works of the students of the Textile and Fashion Design Department are examined in three different areas: printing, clothing and weaving design. At the end of the study, student designs are presented in a table with the criteria mentioned above.

Fashion Design Department student in Mersin University Faculty of Fine Arts, was inspired by the elegant, decorative ornaments and the curves of floral motifs of Art Nouveau art and blended it with the details of Antoni Gaudi's La Sagrada Familia Basilica/Church, in her Printing Design course.

Textile and Fashion Design Department student in Istanbul Okan University Faculty of Art, Design and Architecture, created his own unique textures inspired by the organic and undulating architectural details of Gaudi's Casa Mila in the Fashion Trends Story Studio course. Afterwards, he designed the "casual collection" with these textures he created with different techniques.

Amorphous forms, color usage and the combination of different textured surfaces in Gaudi's Casa Batllo work were a source of inspiration for weaving designs in the Weaving Design course for a Textile and Fashion Design student in Mimar Sinan Fine Arts University.

This study reveals the contributions of Textile and Fashion Design students to the design process by being inspired by the works of art movement and pioneers in their term papers. The fact that this practice is also applied in the design departments of different universities indicates that many academics agree and unite in the same design teaching method. Designers such as Gaudi, who shape the art movements and design history, will continue to serve as a guide for future designs as well as being a reference for design education.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışma için etik kurul onayı alınması gerekmemektedir.

Yazar Katkı Oranı: Makaledeki yazarlık katkı düzeyleri şu şekildedir: Sema Yalçın %40, Fatma Yelda Gezicioğlu %30 ve Yeşim Güreni %30'dur.

KAYNAKÇA

- Anderson, A. (2015, Haziran 02). *Rene lalique: Master of art nouveau jewellery and art deco glass*. The Arts Society Fylde. <http://fyldedfas.org.uk/lecture-programmes/lecture-programme-2014-2015/rene-lalique-master-of-art-nouveau-jewellery-and-art-deco-glass/>
- Arkitektüel. (2017, Aralık 15). *Casa mila*. <https://www.arkitektuel.com/casa-mila/>
- Baytar, İ. (2019). Osmanlı'da art nouveau üslubu ve mobilya örnekleri ile Emile Gallé. *Sanat Tarihi Dergisi*, XXVIII/(2), 455-471.
- Crippa, M. A. (2007). *Gaudi*. Taschen.
- Comberg, E. (2018, Haziran 28). *The work of Victor Horta, art nouveau's esteemed architect*. Archdaily. <https://www.archdaily.com/896933/the-work-of-victor-horta-art-nouveaus-esteemed-architect>
- Dereboy, E.J. (2012). *Tablolarla kostüm tarihi, kostüm tarihi*. Güzel Sanatlar Merkezi Stilistik Kursu ve Tic. Ltd. Şti. Yayınevi.
- Durusoy, Z. (2021, Mart 20). *Tanrının mimarı olarak anılan Antoni Gaudí ve sıra dışı eserleri*. Listelist. <https://listelist.com/antoni-gaudi/>
- Erkan Yazıcı, Y. (2016, Kasım 29) *Gaudi dokunmamızı mı istedi?*. Dergi Park. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/344790>
- Faulí, J. (2006). *El temple de la Sagrada Família*. Ediciones Aldeasa.
- Fischer, K. (2014, Kasım 24). *A brief lesson on the history of costume fashion*. Medium. <https://medium.com/fashion-as-medium/a-brief-lesson-on-the-history-of-costume-fashion-ed6667b8ba14/>
- Fogg, M. (2014), *Modanın Tüm Öyküsü*, Hayalperest Yayınevi, İstanbul
- Gazan, S. (2018, Ocak 26). *Art nouveau (sezesyonizm) sanat akımı, sanatçıları ve eserleri*. Tarihli Sanat. <https://www.tarihli-sanat.com/art-nouveau-sezesyonizm-sanat-akimi/>
- Gombrich, E.H. (1986). *Sanatın öyküsü*. Remzi Kitabevi Yayınları.
- Graham Dixon, A. (2010). *Sanat atlası dünyanın en kapsamlı müze kitabı*. Boyut Yayınları.
- Güncü, Ş. B. (2017). Moda sektöründe art nouveau etkisi. *Art-Sanat*, 8.
- Hanavdeloğulları, Z. (2022, Ocak 03). *Antonio Gaudi*. Feniks. <http://www.feniksdergi.org/antonio-gaudi/>
- İrez, F. (2001). Art nouveau ve art deco mobilyalar. *Antik Dekor*, (64), 85.
- İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı. (2022, Ocak 03). *Başka bir tarihi imbiç*. <https://m.ibtav.org/eser/277/baska-bir-tarihi-imbik>
- Kim, Mi-Young, & Cho, Kyu-Hwa. (2003). A study on art neaveau style fashion design focusing on flower pattern. *Journal of Fashion Business*, 7(6), s.2
- Marnie, F. (2014). *Modanın tüm öyküsü*. Hayalperest Yayınevi.
- Melick, T., & Fortenberry, D. (2015). *Tarih boyunca sanat, dünya sanat tarihinde üsluplar ve akımlar*. YKY Yayınları.
- Mimdap. (2007, Ekim 18). *Antoni Gaudí mimarlığı*. <http://mimdap.org/2007/10/antoni-gaudi-mimarlydhy/>
- Mimdap. (2014, Kasım 08). *Bir Gaudi harikası : Casa Batlló*. <http://mimdap.org/2014/11/bir-gaudi-harikasy-casa-batllo/>
- National Geographic. (2016 Temmuz 20). *133 years later, Gaudí's cathedral nears completion*. <http://news.nationalgeographic.com/2015/11/151105-gaudisagrada-familia-barcelona-final-stage-construction/>
- Sever, S. (2020, Ocak 21). *Gaudi'nin izinde Barselona*. Hürriyet. <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/yazarlar/sercan-sever/gaudinin-izinde-barselona-41423743>
- Seyrek, R. (2020, Aralık 04). *Art nouveau akımı*. Archi101. <https://archi101.com/donemler/art-nouveau-akimi/>
- Tandem Gallery. (2022, Nisan 03). *Emile Gallé – large table lamp*. <https://www.glass-artnouveau.com/object/lamps/emile-galle-large-table-lamp>
- Weheartit. (2018). *Music cabinet 1900 Emile Galle*. <https://weheartit.com/entry/2138736>
- World4. (2015, Temmuz 19). *Embroidered fan. designed by Lilian Archer 1914*. <https://world4.eu/embroidered-fan-lilian-archer-art-deco/>
- World4. (2022, Nisan 01). *Costume silhouettes at the beginning of the twentieth century*. <https://world4.eu/category/art-nouveau/>